

Viscaria alpina var. *serpentinicola*

Spenslig fjällnejlika

Klass: Magnoliopsida (tvåhjärtbladiga blomväxter), **Ordning:** Caryophyllales (nejlikordningen), **Familj:** Caryophyllaceae (nejlikväxter), **Släkte:** *Viscaria* (viskarior), **Varietet:** *Viscaria alpina* var. *serpentinicola* - spenslig fjällnejlika Rune **Synonymer:** *Lychnis alpina* var. *serpentinicola* (Rune) Kallio & Y. Mäkinen

Kännetecken

Spenslig fjällnejlika skiljer sig från den vanliga fjällnejlikan genom smalare blad, intensivt rödfärgad stjälek och att kronbladen är smala eller saknas (Jonsell 2002, Lid & Lid 2005, Aronsson m.fl. 2015).

Utbredning och status

Varieteten är spridd i Norge från Sör-Trøndelag till Finnmark, och i Inari lappmark i Finland. I Sverige är den känd från fyra lokaler i norra Jämtland, två i Åsele lappmark, 14 i Lycksele lappmark, samt en i Lule lappmark. Förekomsterna är troligen stabila idag, men särskilt vid Rönnbäcksnäset söder om Tärnaby har delar av förekomsten förstörts i samband med kraftverksdämningar, och flera av förekomsterna av serpentin har prospekterats för gruvbrytning, vilket kan ha påverkat förekomsterna av spenslig fjällnejlika negativt. (Rune 1988, Aronsson m.fl. 2015)

Ekologi

Spenslig fjällnejlika växer uteslutande på grus, sten och klippor av serpentinbergarter, dvs. bergarter med höga halter av giftiga tungmetaller som t.ex. nickel och låga halter av kalcium och andra viktiga mineralämnen. De flesta förekomster finns i övre delen av barrskogsbältet, på mer eller mindre isolerade serpentinkullar. Dessa kullar är ofta trädfräa eller har ett glest trädskikt av tall. Vanliga följearter är andra serpentinvarieteter som dvärgrödblåra *Silene dioica* var. *serpentinicola*, smal ängssyra *Rumex acetosa* var. *serpentinicola* och smal hönsarv *Cerastium fontanum* var. *kajanense*. Andra följearter är grönbräken *Asplenium viride*, bergglim *Atocion rupestre*, kal fjällarv *Cerastium alpinum* subsp. *glabratum*, fjällglim *Silene acaulis* och berggven *Agrostis vinealis*. (Rune 1953, 1957, 1988, Aronsson m.fl. 2015)

Hot

Förekomsterna av de speciella serpentinanpassade växterna är främst hotade av olika typer av mineralutvinning. Flera förekomster har drabbats av prospektering för gruvbrytning, och några av planerade gruvprojekt som skulle utplåna förekomsterna. Särskilt är förekomsterna söder om Tärnaby under starkt hot från en planerad nickelgruva. I övrigt är serpentinförekomsterna ointressanta för exploatering på grund av sin giftighet, och skogsbruk är inte intressant på grund av skogen på serpentin är ytterst lågproduktiv. (Rune 1988, Aronsson m.fl. 2015)

Åtgärder

Några av serpentinområdena med flera av de rödlistade serpentinväxterna bör skyddas från exploatering, särskilt i området söder om Tärnaby, men även några representativa lokaler i Åsele lappmark och norra Jämtland. Populationerna bör övervakas av floraväktare, med några års mellanrum och de evolutionära processerna bör följas med lämpliga metoder.

Övrigt

Serpentin är för de flesta växter ett ogästvänligt substrat. Detta beror på giftiga mängder av tungmetaller som nickel, krom och kobolt, och att för växterna viktiga ämnen som kalcium, kalium och natrium nästan helt saknas. Giftigheten, underskott på kalcium och även brist på näringsämnen som fosfor och kväve brukar ge upphov till serpentinsyndromet, vilket innebär låg produktivitet och hög grad av endemism. (Rune 1988, Aronsson m.fl. 2015)

Litteratur

Aronsson, M., Gardfjell, H. & Sjödin, M. 2015. Serpentinfloran i Tärnaby – endemiskt växtsamhälle hotat av gruvnäring. *Fauna & Flora* 110(2): 12-24.

Jonsell, B. (red.) 2002. *Flora Nordica* 2. Stockholm.

Lid, J. & Lid, D.T. (R. Elven, red.) 2005. *Norsk flora*. Det Norske Samlaget, Oslo.

Rune, O. 1953. Plant life on serpentine and related rocks in the north of Sweden. *Acta Phytogeographica Suecica* 31.

Rune, O. 1957. De serpentinicola elementen i Fennoskandiens flora. *Svensk Botanisk Tidskrift* 51: 43-105.

Rune, O. 1988. Serpentinfloran i Skandinavien. *Blyttia* 46: 43-51.

Författare

Mora Aronsson 2017. © ArtDatabanken, SLU 2017